

Старовойт Леся Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

ORCID ID: 0000-0002-5888-1651

starovojt.vin@gmail.com

Ліхницька Лариса Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

ORCID ID: 0000-0002-0883-7628

larisasporish@gmail.com

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Стаття присвячена актуальній та соціально значущій проблемі розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Дошкільний вік як початковий етап соціалізації дитини потребує особливої уваги. Саме зі вступом дитини до закладу дошкільної освіти стає можливим цілеспрямований педагогічний вплив на її особистість. Використання творів декоративно-ужиткового мистецтва в освітньому процесі є суттєвим вкладом у формування художньо-естетичного світогляду дітей дошкільного віку. Одним з ефективних засобів розвитку художньо-творчих здібностей дітей є предметно-перетворювальна діяльність. Адже це сприяє формуванню особистісної позиції дитини, бажанню до самовираження, розвитку здібностей до творчої діяльності, формуванню вмінь розуміти художній образ тощо.

У статті розкрито теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку; здійснено дефінітивний аналіз художньо-творчого розвитку особистості; окреслено психолого-педагогічні особливості використання творів декоративно-ужиткового мистецтва у роботі з дошкільниками; визначено сучасний стан використання декоративно-ужиткового мистецтва у розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку; виокремлено критерії та показники розвитку художньо-творчих здібностей: емоційно-аксіологічний критерій (інтерес до декоративно-ужиткового мистецтва, емоційно-аксіологічне ставлення до народного мистецтва); когнітивно-асоціативний критерій (сформованість художньо-образних знань та уявлень, художньо-творча ерудиція, здатність до художнього асоціювання); творчо-діяльнісний критерій (художньо-творчі уміння, творча активність у різних видах декоративно-ужиткового мистецтва); уточнено педагогічні умови розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва, представлена динаміка розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення з творами декоративно-ужиткового мистецтва.

Ключові слова: розвиток; художньо-творчі здібності; дошкільний вік; декоративно-ужиткове мистецтво.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. У сучасному підході до гуманізації системи освіти невпинно зростає роль мистецтва. З-поміж інших видів декоративно-ужиткове мистецтво є унікальним у розв'язанні завдань як художнього, так і особистісного розвитку, соціального і духовного становлення. З огляду на це фахова підготовка вихователя має враховувати необхідність освоєння ним художніх факторів розвитку особистості дитини. Майбутній вихователь повинен мати чітке уявлення про те, що розвиток дитини – надзвичайно складний, багатофакторний процес, в якому помітну роль відіграє художня культура як специфічна сфера діяльності людини.

У законі України «Про освіту» зазначено, що основна мета має бути спрямована на всебічний розвиток особистості, яка є найвищою цінністю суспільства. Освіта має бути спрямована на розвиток талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Це передбачає таку систему освітнього процесу, яка б гармонійно поєднувала діяльність педагога та дитини й, таким чином, стала загальною формотворчою основою творчого розвитку особистості [1].

Важливою вимогою змісту освіти є створення умов для самореалізації особистості. Державна національна програма «Освіта» стратегічним завданням визначає формування освіченої особистості, яке вирішується передусім у дошкільному віці. Зокрема, в даному документі зазначається, що дошкільне виховання спрямовується на забезпечення пізнавальної активності в ігровій та інших видах дитячої діяльності. При цьому в програмі вказані пріоритетні напрями, які можуть забезпечити розвиток у дитини духовності як домінуючого начала в структурі особистості: своєчасне виявлення ранньої обдарованості, забезпечення умов для розвитку талановитих дітей, удосконалення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з урахуванням особистісних якостей та природних задатків дитини [2]. У Базовому компоненті дошкільної освіти визначається, що розвиток особистісної культури дитини відбувається через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності. При цьому дитина має займати активну, самостійну, творчу життєву позицію [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Художня творчість і декоративно-ужиткове мистецтво допомагають сучасному педагогові надати дитині можливості розкрити свою особистість, знайомлять дитину зі світом краси й гармонії – світом мистецтва. Уже в

ранньому віці зображувальна діяльність стає однією з найдоступніших і емоційно захоплюючих. Творчість дітей засобами декоративно-ужиткового мистецтва є процесом природним і високоефективним. Дослідження психологів і педагогів довели, що для реалізації природних здібностей та можливостей дітей необхідно створити оптимальні умови для художньо-творчого розвитку, переходу до продуктивних творчих занять.

Аналіз педагогічної та методичної літератури показує, що проблема використання декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях у закладах дошкільної освіти неодноразово досліджувалась. У сучасних умовах суспільного розвитку, ускладнених поширенням деструктивних, дестабілізуючих тенденцій в Україні, значною мірою зростає культурологічна роль декоративно-ужиткового мистецтва, розширюється сфера його естетичного функціонування.

Проблемою розвитку особистості засобами декоративно-ужиткового мистецтва займалися такі вчені як Н.Богуславська, В.Василенко, В.Воронова, Н. Калашникова, М.Некрасова, В. Полуніній, Т. Разіна, Б.Рибакова, А. Салтикова, А. Чекалова та інші. На їхню думку розвиток декоративно-ужиткового мистецтва осмислюється в культурному, естетичному, етнографічному, історико-краєзнавчому, моральному, аксіологічному аспектах.

Вирішення багатьох важливих сторін досліджуваної проблеми ми знаходимо також у працях, присвячених розвитку декоративно-ужиткової творчості, просторових уявлень, почуттів, інтересів, художнього узагальнення А. Бакушинського, Л. Виготського, Є. Ігнат'єва, І.Кашекової, Є. Коротеєва, Г. Лабунської, С. Ломова, А. Мелік-Пашаєва, М. Фоміної, Є.Шорохова. У визначенні теоретичних основ освоєння декоративно-ужиткового мистецтва і народних промислів в освіті значимі висновки і результати наукових досліджень, викладених у роботах В. Корешкова, С.Ломова, С. Новікова, К. Скворцова, М. Соколова, А. Хворостова, Т.Шпікалової.

Проблему розвитку дитячої творчості досліджували Б.Теплов, Л.Виготський, О.Запорожець, А.Леонт'єв та ін. Так, Л.Виготський зауважував, що творча діяльність перебуває в прямій залежності від багатства й різноманітності попереднього досвіду людини, оскільки цей досвід є матеріалом, з якого зводяться будівлі фантазії. Чим багатший досвід людини, тим більший матеріал, яким володіє її уява.

Емпіричні знання про українські символи, які використовували у своїх роботах майстри, систематизували відомі дослідники Є. Антонович, М.Верхова, М.Зелик, Т.Кара-Васильєва, В.Кузьменко, О. Потапенко, О. Потєбня, І. Пошивайло, Б. Рибаков, С.Танадайчук, М.Станкевич, В. Стасов та інші. Вивченню шляхів використання мистецтва в освітньому процесі, розробці загальної методології й окремих методик навчання у мистецькому полі присвячені дослідження В. Березан, М. Лещенко, Л. Масол, Н.Миропольської, О.Рудницької, В. Титаренко, Н. Суласвої та інш. Питання дошкільної освіти висвітлені у працях І. Білої, Г.Беленької, В. Іванової, О.Кононко, А.Кошель, К.Крутій, М.Федорової та інш.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан використання декоративно-ужиткового мистецтва у розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Здібності є цілісним явищем і базуються на структурному підході, в результаті чого відбувається взаємодія між елементами цілого. У свою чергу художньо-творчі здібності розглядаються науковцями як здатність до творчості через художні образи (О.Мелік-Пашаєв, О.Савенков) та є сукупністю множини певних психічних якостей, які забезпечують у функціональному синтезі максимальну самореалізацію дитини у процесі художньо-творчої діяльності.

У наукових працях наголошується на тісному взаємозв'язку між художньо-творчими здібностями і потребами, емоціями, нахилами, інтересами (В.Андрєєв, Г.Балл, Н. Лейтес, О.Лук, В.Моляко). Так, психолог Н.Лейтес зауважує, що заглибленість у певну діяльність сприяє розвиткові відповідних здібностей. Разом з тим більшою мірою захоплює, дає більше

задоволення та діяльність, яка відбувається успішніше, тобто до якої дитина більш здібна. Тому розвиток художньо-творчих здібностей передбачає цілеспрямоване формування мотивів діяльності дитини. Тому розвиток художньо-творчих здібностей передбачає синтез мотиваційного та інструментального компонентів.

Опираючись на дослідження українських учених В.Андрєєвого, Н.Бібік, О.Савченко, О.Яковлевої, З.Юрченко та ін., ми виокремлюємо зовнішні та внутрішні мотиви у структурі мотиваційного компоненту художньо-творчих здібностей дітей. Зовнішні мотиви з діяльністю не пов'язані, але впливають на її успішність; внутрішні мотиви пов'язані із художньо-творчою діяльністю та її результатами. Інструментальну складову художньо-творчих здібностей дітей обумовлює єдність емоційно-ціннісної, креативної та спеціальної складових. Таким чином, під художньо-творчими здібностями ми розуміємо особистісно-інтегративне утворення, що виражає здатність до пізнання, потребу до художньо-продуктивної реалізації, здатність розуміти та оцінювати художні образи через самовираження у мистецькій діяльності [4].

Схильність дитини до творчості складається з таких якостей, як розмаїття інтересів, незалежність і гнучкість розуму, допитливість, наполегливість. Вирішальним у розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників є процес художнього сприймання предметів оточуючої дійсності, які мають естетичну цінність. З метою з'ясування сучасного стану використання декоративно-ужиткового мистецтва у розвитку художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку було проведено констатувальний експеримент, який охопив 87 дітей старшого дошкільного віку, які відвідують заклади дошкільної освіти м. Вінниці.

Нами було виокремлені критерії та показники розвитку художньо-творчих здібностей: емоційно-аксіологічний критерій (інтерес до декоративно-ужиткового мистецтва, емоційно-аксіологічне ставлення до народного мистецтва); когнітивно-асоціативний критерій (сформованість художньо-образних знань та уявлень, художньо-творча ерудиція, здатність до художнього асоціювання); творчо-діяльнісний критерій (художньо-творчі уміння, творча активність у різних видах декоративно-ужиткового мистецтва).

На основі критеріїв та показників визначені рівні розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників: *високий* – наявність інтересу до різних видів мистецтва, їх взаємодії; прояв власного емоційно-аксіологічного ставлення дитини до різних видів декоративно-ужиткового мистецтва та їх взаємодії через різні художньо-мовні засоби; уявлення про естетичні цінності, втілені у творі мистецтва; наявність знань та уявлень про різні види декоративно-ужиткового мистецтва та їх взаємодію, наявність у дітей старшого дошкільного віку художніх асоціацій; самостійний вибір засобів виразності різних видів народного мистецтва у створенні художнього образу; творча активність у різних видах мистецтва, зокрема створення того чи іншого творчого продукту (самостійне створення художнього образу, вибір засобів для його вираження; самовираження у різних видах художньо-творчої діяльності у повсякденному житті; *середній* – інтерес до різних видів мистецтва, зацікавленість можливістю їх взаємодії; прояв власного емоційно-аксіологічного ставлення дитини до різних видів народного мистецтва та їх взаємодії через різні художньо-мовні засоби; уявлення про естетичні цінності, втілені у творі мистецтва, за допомогою вихователя (у процесі обговорення, за зразком тощо); знання та уявлення про різні види декоративно-ужиткового мистецтва; наявність у дітей старшого дошкільного віку елементарних художніх асоціацій; вибір за допомогою вихователя засобів виразності у різних видах декоративно-ужиткового мистецтва у процесі створення художнього образу; творча активність в різних видах народного мистецтва при наявності цільової установки дорослого; вираження себе в різних видах художньо-творчої діяльності у повсякденному житті при наявності цільової установки дорослого; *низький* – недостатній інтерес до різних видів народного мистецтва; недостатність прояву власного емоційно-аксіологічного ставлення дитини до різних видів народного мистецтва та їх взаємодії через різні художньо-мовні засоби; відсутність уявлень про естетичні цінності, що втілено у творі

декоративно-ужиткового мистецтва (навіть після допомоги вихователя); окремі знання та уявлення про різні види декоративно-ужиткового мистецтва, незначна кількість знань та уявлень про їх взаємодію; незначна кількість художніх асоціацій; неспроможність до втілення певної теми художніми засобами одного з виду мистецтва; недостатня художньо-творча активність (діти створюють художній твір тільки під керівництвом дорослого); пасивність у художній діяльності у повсякденному житті.

Для визначення рівнів розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників за *емоційно-ціннісним критерієм* одним із показників було визначено – інтерес до мистецтва та взаємодія з ним, який характеризується спрямованістю особистості на ознайомлення з новими творами мистецтва або видами художньо-творчої діяльності і виявляє себе через емоції, у підвищеній увазі до творів різних видів мистецтва або художньо-творчої діяльності.

Для визначення рівня зацікавленості дітей до різних видів мистецтва була застосована методика педагогічного спостереження та методика «Інтерв'ю».

Педагогічне спостереження було здійснено за такими напрямками:

- Чи проявляють діти інтерес до мистецтва? Як це виявляється?
- До яких видів мистецтва діти проявляють більший інтерес?
- Як діти реагують на взаємодію мистецтв? Чи розуміють вони її?

Педагогічне спостереження виявило, що діти старшого дошкільного віку проявляють інтерес до різних видів художньої діяльності у активній формі – переважна більшість дітей (87,6 %) любить співати, малювати, танцювати. При цьому, було виявлено, що дівчата більше люблять співати і танцювати, а хлопчики – малювати. Проте 75,2% дітей не готові уважно розглядати твори декоративно-ужиткового мистецтва або зосереджено слухати музичний твір. На взаємодію різних видів мистецтва переважна більшість дітей реагує, як на цілком природне явище, проявляють зацікавленість, проте більшість з них (89,1%) не орієнтується у ньому.

За методикою «Інтерв'ю» було запропоновано дати відповіді на такі запитання:

1. Яка музика за характером тобі подобається – з якою вона мультфільму чи кінофільму? Які твої улюблені пісні?
2. Що тобі цікавіше робити – співати, танцювати чи малювати і ліпити?
3. Які мультфільми і кінофільми любиш дивитися? Чому?
4. Перед тобою – інструменти митців: пензель з фарбами, олівці, пластилін, музичний інструмент, програвач. Якщо у тебе сумний настрій, чим би ти скористався для його поліпшення?

Важливою характеристикою цього показника (зважаючи на вік дітей) було не стільки те, що дитина відповість (у більшості дітей одного віку відповіді, як правило, дуже схожі), скільки емоційне забарвлення відповіді дитини, те, як дитина дає відповіді на запитання.

Високий рівень інтересу дитини до різних видів мистецтва та їх взаємодії визначався, якщо спостерігалася впевненість дитини у своїх перевагах та яскравий емоційний відгук на різні види мистецтва та їх взаємодію [5]. Наприклад, якщо дитина може сказати більш-менш точно, що їй подобається музика весела, активна, як в такому-то мультфільмі; що вона любить співати, танцювати і грати на подушках як на барабанах; мультфільми любить про фіксиків, тому що вони уміють усе лагодити і дуже добрі та веселі, а улюблена пісня – «Черепашка-аха-аха» і не тільки заспіває, але й при цьому почне рухатися; якщо дитина слухає із зацікавленістю незнайому музику, розглядає незнайому картину тощо. Якщо ж дитина яскраво емоційно проявляла інтерес до творів мистецтва (музичних, художніх, кіно, театру), знайомих з дитинства, але визначала його як «цікаво – не цікаво» або «подобається – не подобається», не проявляючи активності щодо пояснень, а у практичній художній діяльності проявляла інтерес переважно до одного з її видів – співати або малювати, такий прояв інтересу до різних видів мистецтва та їх взаємодії визначався як середній рівень. Низьким рівнем інтересу вважалось прояв зацікавленості дитини тільки до одного з видів мистецтва, наприклад, дитині подобається малювати, але музика не викликає ніякої

зацікавленості, і навпаки – дитина любить співати, знає багато пісень, але до декоративної діяльності ставиться пасивно.

Аналіз відповідей засвідчив, що у дітей даного віку існує певний інтерес до мистецтва. 25,6% дітей виявили високий і 67,8% - середній рівень інтересу, тобто усе, що пов'язано з мистецтвом, викликало у них яскравий емоційний відгук, бажання творити тощо. Проте у більшості дітей інтерес проявлявся до одного з видів художньої діяльності (співу чи малюванню, ліпленню), що свідчило про їх попередній художній досвід у цьому виді діяльності. Це ж стосувалося дітей, які виявили низький рівень інтересу (6,6%) до мистецтва.

З метою виявлення рівня прояву *емоційно-аксіологічного ставлення до різних видів мистецтва*, здатності дітей старшого дошкільного віку до емоційного «занурення» в образний зміст художнього твору, дошкільнятам було запропоновано висловити власне ставлення до творів декоративно-ужиткового мистецтва («Про що «розповіла» витинанка?») у процесі сприймання творів мистецтва через його «опредмечування» у відтворення власних вражень, емоцій і почуттів словами, кольорами тощо. Дітям пропонувалося розглянути твори декоративно-ужиткового мистецтва (М.Руденко «Любі друзі», І.Зяткіна «Материнська ніжність») та прослухати твори музичного мистецтва (К. Стеценко «Вечірня пісня», Й.С.Бах «Жарт»), серед яких потрібно було визначити, який (які) сподобалися найбільше, і пояснити – чому.

Самостійне «занурення» в образний зміст художнього твору, намагання пояснити його, висловити власні враження від сприймання твору визначалося як високий рівень виконання даного завдання. Його показали 10,6 % дітей. У таких дітей звучали пояснення і власна оцінка твору, наприклад: *«Мені ця витинанка нагадує яскравий квітковий сад. У якому друзі-білочки граються!»*, *«Я думаю, що білочкам весело їсти горішки і розмовляти»* (про «Любі друзі» М.Руденко), *«Я відчуваю як мама-пташка турбується про своїх діток»* (про «Материнська ніжність» І.Зяткіна). Після прослуховування музичних творів діти, які виявили високий рівень, відгукувалися у відповідності до втіленого у музиці настрою: *«Весела музика, під неї можна танцювати»*, *«Звучить, наче співає пташка»* тощо (про «Жарт» Й. Баха); *«Нагадує коліскову»*, *«Під цю музику мама заколисує дитину»* тощо (про «Вечірню пісню»). Про середній рівень здатності «занурення» в образний зміст художнього твору свідчило виконання дошкільнятами завдання за допомогою дорослого (через спеціальні запитання та обговорення). Такий рівень показало 63,6% дітей. Низький рівень виконання запропонованого завдання визначався при небажанні дитини виконувати завдання (*«Я не знаю як його виконувати»*, *«Я не умію»* тощо). Такий рівень було визначено у 25,9 % дітей старшого дошкільного віку.

З метою виявлення вміння виражати враження, емоції і почуття у процесі сприймання творів декоративно-ужиткового мистецтва, визначення, наскільки глибоко дитина переживає художні образи, яскраво й емоційно може передати їх відповідними художніми засобами, було запропоновано завдання: «Визнач свої емоції та почуття» (метод емоційної емпатії); «Відтінки емоцій» (методика «емоційне полотно» Л. Дрофмана, адаптована відповідно до вікової категорії респондентів; «Відобрази кольорами свої емоції, викликані музикою» (метод «колірного моделювання музики» Т. Баришевої) [6].

У процесі виконання дітьми завдання «Визнач свої емоції та почуття» зверталася увага, наскільки глибоко дитина здатна «зануритися» у художній зміст твору, пережити його, «перекласти» власне «Я» в «Я» художніх образів. Про високий рівень вміння виражати враження, емоції і почуття від сприймання творів мистецтва свідчила самостійність дошкільників у виборі відповідних характеристик емоційних станів з наявністю окремих пояснень (*«Мені дуже подобається ця витинанка! Вона така гарна!»*; *«Дівчатка у витинанці збирали квіти – їм радісно»* тощо). Такий рівень виявили 10,5 % дітей. Середній рівень визначався за умови правильного виконання завдання за допомогою вихователя (обговорення, допоміжних запитань тощо). Його виявили 48,9% опитаних дітей. Низький рівень визначався при випадковому виборі дошкільником слів-характеристик. Такий рівень виявили 39,6 % дітей.

З метою визначення здатності дітей тонко відчувати й ідентифікувати емоційні стани, розрізняти нюанси у зоні настрою, що переживається ними у процесі сприймання творів декоративно-ужиткового мистецтва, дошкільникам пропонувався розширений перелік емоцій та їхніх відтінків для ототожнення пережитих ними емоцій після сприймання творів декоративно-ужиткового мистецтва (М.Руденко «Над водою» – *витинанка*, Л.Сашко «Літо» – *художня нитка*). Діти мали позначити у запропонованій таблиці слова-емоції (радість, печаль, гнів), або відтінки емоцій (радісно, грайливо, сумно, трагічно, схвильовано, гнівно), що найбільше відповідають емоційному стану, який вони відчули під час сприймання. Виконання цього завдання засвідчило, що певна частина дітей здатна за допомогою вихователя визначити емоції, втілені у творі декоративно-ужиткового мистецтва (25,7 %), проте у переважній більшості дітей відсутній досвід у визначенні їхніх відтінків (68,5 %).

З метою визначення емоційного стану під час сприймання музики через усвідомлене ставлення до кольору як засобу емоційної виразності, дітям було запропоновано виконати завдання «Намалюй музику» (метод «колірного моделювання музики» Т. Баришевої) [6]. Ефективність цього методу підтверджується рядом експериментальних досліджень, де підкреслюється зв'язок кольору з емоціями, вплив кольору на емоційну сферу людини. Дітям пропонувалося прослухати з певним інтервалом музичні твори без оголошення назви (Ж.Колодуб «Лялька співає», Д.Кабалевський «Клоуни») та відтворити власні враження від них створенням художнього образу відповідного настрою.

Перед виконанням завдання проголошувалася інструкція: «Давайте уявимо, що ми потрапили до чарівного саду, який розфарбовується в ті кольори, які відповідають настрою того, хто у нього увійшов. Як ви гадаєте: яким кольором можна передати сум? А якими кольорами можна відтворити радість? Зараз у чарівному саду зазвучить музика. Уважно її послухайте, прислухайтеся до своїх вражень від неї. Який настрій вона у вас викликала, який образ ви уявили? Спробуйте відтворити його у тих кольорах, у які, на вашу думку, зафарбується чарівний сад. Ви можете навіть створити цілу історію, яку вам «розповіла» музика».

Під час оцінювання виконання завдання бралася до уваги наскільки яскраво було втілено дитиною музичний настрій у кольоровому образі. Роботи дітей, які після прослуховування музичного твору відразу почали малювати і створювати художні образи (відповідно – ліричний, спокійний та веселий, грайливий) було віднесено до високого рівня виконання цього завдання. Проте такий рівень показали лише 12,7% дітей. Більшість дошкільників почали виконання цього завдання тільки після обговорення прослуханого твору разом з вихователем: «Який настрій викликав у вас цей твір? Поміркуй, як можна намалювати цей настрій. Які образи можна передати? Якими кольорами?» тощо. Такий рівень виконання завдання визначався як середній, його показали 47,4 % дітей.

Низький рівень виконання завдання показали учні, які відмовилися виконувати завдання або заповнили аркуш паперу довільними лініями, плямами або просто улюбленими зображеннями (машинки, танки, роботи, ляльки тощо) без відтворення відповідного настрою і будь-яких пояснень. Такий рівень показали 39,9% дошкільників.

Результати виконання завдань за емоційно-ціннісним критерієм представлені у таблиці 1.

Аналіз проведеного дослідження показав, що мистецтво викликає у дітей яскравий емоційний відгук, бажання творити. Проте у більшості дошкільників інтерес проявляється до одного з видів художньої творчості – зокрема, співу, малювання, слухання музики, що свідчить про недостатній прояв інтересу до взаємодії мистецтв.

Отримані результати засвідчили також, що діти переважно малослівно виражають власне емоційне ставлення до твору декоративного мистецтва. Із запропонованих слів-характеристик більшість з них застосували увесь перелік подібних за емоціями слів (наприклад: радісна, гарна, чудова, весела...), поділяючи їх відповідно до емоційного змісту запропонованого твору декоративного мистецтва. Тобто добір носив випадковий або

формальний характер, що свідчило про невміння дітей співвідносити свої емоції їхнім словесним відповідникам, що пояснюється віковими особливостями та недостатнім художньо-образним досвідом.

Таблиця 1

**Рівень розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників
за емоційно-ціннісним критерієм**

Показники	Рівні		
	Низький	Середній	Високий
	(%)	(%)	(%)
Інтерес до різних видів мистецтва та їх взаємодії	6,2	68,5	25,3
Емоційно-аксіологічне ставлення до декоративно-ужиткового мистецтва	46,3	44,4	9,2
Узагальнений показник	26,2	56,5	17,3

Деякі дошкільники взагалі відтворювали своє ставлення до різних видів декоративно-ужиткового мистецтва однослівно, типу «подобається/не подобається». Відтворюючи свої емоції за допомогою кольору більшість дітей показали низький рівень, що свідчило про відсутність певного досвіду у цій сфері, зокрема, досвіду у встановленні зв'язків між засобами виразності різних видів мистецтва.

Для виявлення рівня розвитку художньо-творчої ерудиції дітей за *когнітивно-асоціативним критерієм* одним із показників було визначено «сформованість художньо-образних знань та уявлень». Для цього дітям було запропоновано такі ігри-завдання: «Знайди твори декоративного мистецтва» (психологічна методика «класифікація понять», модифікована відповідно до специфіки дослідження, сутність якої виявляється у виявленні здатності дитини виділяти суттєві ознаки та рівень узагальнення); «Встанови відповідності»; «Розкажи про твір декоративно-ужиткового мистецтва» (метод «Інтерв'ю»).

Для виконання гри-завдання «Знайди твори декоративного мистецтва» дошкільникам пропонувалися картки із зображеннями (гличик, машина, витинанка, пейзаж, вишивка, портфель, різьблення, лялька, бісероплетіння, декоративний розпис, ліхтарик, килимарство, телевизор тощо), дітям потрібно було відібрати картинки із зображенням виробів декоративно-ужиткового мистецтва та назвати до якого виду вони належать.

Правильною і повною відповіддю вважалось вміння дітей розподілити слова-поняття у відповідності до виду мистецтва, який вони характеризували (високий рівень). Його виявило 5,3% опитуваних дітей старшої групи. Неповними вважалися відповіді дошкільників, де запропоновані поняття були правильно розподілені у відповідності за видами мистецтва і допущені помилки у визначенні понять, які відносяться до різних видів декоративного мистецтва (середній рівень). Його виявили 25,9 % респондентів. Це свідчило про певне орієнтування дітей в окремих видах декоративно-ужиткового мистецтва, що є закономірно, зважаючи на мистецький досвід, який здобули діти у закладі дошкільної освіти та домашньому середовищі. Проте ці данні також засвідчили про недостатню обізнаність дітей щодо характеристики видів декоративного мистецтва. Низький рівень показали діти (68,8%), які розподілили (або частково розподілили) запропоновані поняття у відповідності до видів декоративно-ужиткового мистецтва, але не визначилися з особливостями того чи іншого виду мистецтва. Це свідчило про певні знання дітей про різні види декоративно-ужиткового мистецтва, але в той же час не розуміння художньо-образної специфіки.

Під час виконання завдання «Встанови відповідності» дітям пропонувалося поєднати розрізані навпіл частини таблиці, де одна половинка презентувала ілюстрацію-приклад декоративно-ужиткового мистецтва, а інша – засоби, за допомогою яких майстри створюють художні твори. При цьому кількість частинок таблиці, де пропонувалися добірки засобів декоративного мистецтва було більше, ніж зображень.

При високому рівні сформованості художньо-образних знань та уявлень діти самостійно правильно поєднали частини цілого. Це свідчило, що дошкільники орієнтуються

у особливостях декоративно-ужиткового мистецтва, знають і розуміють особливості різних видів декоративно-ужиткового мистецтва. Такий рівень виявили 15,3% респондентів. Середній рівень визначався, якщо діти правильно поєднали частини цілого за допомогою вихователя (спеціальних допоміжних запитань). Такий рівень виявили 65,4% опитаних. Низький рівень показали 19,3 % дітей, які зробили помилки у виконанні завдання.

Для виконання завдання «Розкажи про твір мистецтва» (метод «Інтерв'ю») дошкільникам пропонувалося охарактеризувати художні твори (Л.Сашко «Рудий лис», Н.Гуляєва «Жар-птиця», даючи відповіді на запитання (назви та авторів творів не повідомлялися): «Який вид декоративно-ужиткового мистецтва представлено? Який твір за настроєм? Чому ти так вважаєш? Які емоції викладає у тебе цей твір? Як би ти назвав цей твір? Чому?»

Під час інтерв'ю діти (без допомоги вихователя) визначили, що один із запропонованих творів – це витинанка, а от ниткову графіку дітям було важко визначити, була відсутня чітка відповідь на перше запитання «Які види мистецтва представлено?». Більшість дітей визначила, що обидва твори представляють подібний сюжет – проте не всім вдалося визначити настрої представлених творів, більшість з опитаних визначили настрої творів як хороший, тому що у роботах зображені тварини; дехто спробував охарактеризувати настрої творів більш, ніж одним словом, зазначивши, що за настроєм вони відрізняються: у першому творі відчувається стурбованість, настороженість, а в іншому – казковість, радість. На жаль, пояснення, пов'язані із використаними у творах художніх засобів, дала дуже мала кількість дітей. На останнє запитання інтерв'ю «Як можна назвати цей твір?» майже усі учні, без варіантів назвали твори відповідно до того, що у них зображено: «Лис», «Пташка».

Наявність достатнього словникового запасу; знань та уявлень про різні види декоративно-ужиткового мистецтва та їх взаємодію з використанням окремих пояснень визначалося високим рівнем сформованості художньо-образних знань та уявлень дітей, який не було виявлено за результатами аналізу інтерв'ю. Середній рівень визначався елементарним словниковим запасом щодо мистецької термінології; наявністю знань про окремі види декоративного мистецтва з використанням окремих пояснень (переважно за зразком, поданим вихователем). Такий рівень показала більшість дітей старшої групи (67,8%). Відсутність навичок характеризувати словами твір мистецтва (крім слів «подобається» чи «не подобається»), або наявність розрізнених (елементарних) знань з окремих видів декоративно-ужиткового мистецтва (переважно за зразком, поданим вихователем у вигляді повторення за вихователем) було визначено як низький рівень сформованості художньо-образних знань та уявлень, який виявили 32,2% опитаних.

Для визначення «здатності до художнього асоціювання» дітям пропонувалося виконати такі завдання: «Створи квітку» (інтерактивний метод «асоціативний куш», адаптований відповідно до специфіки дослідження та вікової категорії дітей); «Що «приховав» твір декоративного мистецтва?» (метод «Інтерв'ю»).

Завдання «Створи квітку» передбачало добір асоціацій, які виникали у дітей сприймаючи твір декоративно-ужиткового мистецтва (Петриківський розпис) з кожною асоціацією вихователь додавав «пелюстки квітки». Високий рівень визначався, якщо дитина самостійно підбирала якомога більше асоціацій. Такий рівень виявили 8,1% дошкільників. Середній рівень визначався виконанням завдання за допомогою вихователя. Такий рівень виявила переважна більшість – 82,4 % дітей. Це свідчило про наявність в дітей певних уявлень щодо запропонованого поняття та про те, що певні художні асоціації у дітей виникають, якщо вихователь дає поштовх власним прикладом. Про низький рівень засвідчив довільний непродуманий вибір дітьми слів-асоціацій, що свідчило про відсутність (або незначну кількість) в дошкільників художніх асоціацій щодо запропонованого поняття. Такий рівень виявило 9,5 % опитаних.

Для визначення рівнів здатності до художнього асоціювання у процесі сприймання творів мистецтва було обрано методику «Інтерв'ю» («Що «приховав» твір мистецтва?»).

Дітям пропонувалося розглянути твір декоративно-ужиткового мистецтва (без оголошення назви): «Клембівська вишивка» і дати відповідь на запитання: «Розкажи, що відбувається у творі? Чому ти так вважаєш? Придумай власну назву цьому твору».

Сприймання клембівської вишивки викликало у дітей зацікавленість і підвищену емоційність. Найпоширенішими відповідями на запитання «Розкажи, що відбувається у творі? Чому ти так вважаєш?» було репродуктивне відтворення зображуваного. На додаткові запитання вихователя «Як ви вважаєте, де ростуть квіти, зображені у вишивці? Хто їх вирощував? Які звуки можна уявити під час споглядання вишивки?» деякі діти висловили припущення про те, що квіти ростуть у саду, дехто з дітей припустив також, що навколо лунає сопілка. Переважна більшість учнів дали назви «Квіти» або «Сад», що свідчило про адекватне сприймання учнями художнього образу твору і втіленому у ньому настрої.

Про високий рівень здатності до художнього асоціювання свідчила ретельність уваги щодо характеристики сюжету вишивки і втіленому у ній настрої, наявність аналогій між різними видами мистецтва (більшою чи меншою мірою). На жаль, його не було виявлено серед дошкільників. Середній рівень, який виявила переважна більшість дітей (83,2%), характеризувався репродуктивним відтворенням зображуваного, використанням окремих пояснень (переважно за зразком, поданим вихователем), наявністю асоціацій між різними видами мистецтва за зразком або спеціальними запитаннями педагога. Відсутність навичок характеризувати словами твір мистецтва (крім «подобається» чи «не подобається»), відсутність власних характеристик (за наявністю – переважно за зразком, поданим вихователем), відсутність здійснення аналогій між різними видами мистецтва визначалося як низький рівень здатності дошкільників до художнього асоціювання. Його виявили 16,8% опитаних.

Результати виконання діагностичних завдань за когнітивно-асоціативним критерієм представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Рівні розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників за когнітивно-асоціативним критерієм

Показники	Рівні		
	Низький	Середній	Високий
	(%)	(%)	(%)
Художньо-творча ерудиція	52,5	40,1	7,4
Здатність до художнього асоціювання	41,9	55,6	2,5
Узагальнений показник	47,2	47,9	4,9

Аналіз результатів дослідження за когнітивно-асоціативним критерієм засвідчив, що дошкільники на початок дослідження, маючи певний досвід, у переважній більшості володіють елементарними уявленнями з окремих видів декоративно-ужиткового мистецтва. Аналогічні результати виявила діагностика здатності дошкільників до художнього асоціювання: переважна більшість з них здатні здійснювати елементарні художні аналогії між видами мистецтва тільки після попередньої роботи з вихователем.

Показниками розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників за *творчо-діяльнісним критерієм* були визначені художньо-творчі уміння, творча активність у різних видах декоративно-ужиткового мистецтва, здатність до самовираження дитини у художньо-творчій діяльності та повсякденному житті, що характеризуються адекватним включенням дитини у різні види художньо-творчої діяльності; здатністю до творення нею художніх образів засобами різних видів народного мистецтва та можливістю «перекладу» художнього образу з одного образного ряду в інший; активним прагненням до вираження себе у різних видах художньо-творчої діяльності.

Оскільки розвиток художньо-творчих здібностей дитини спрямований на вміння створювати художні образи та використовувати художні образи у своєму (власному) творі, використовуючи різні художні засоби, то опираючись на показники творчо-діялісного

критерію, нами були запропоновані завдання, що дали можливість оцінити різні вектори розвитку художньо-творчих умінь, зокрема уміння застосовувати художні засоби мистецтва (завдання «Визнач характер руху мелодії відповідно до характеру ліній», «Створи пейзаж»).

Для виконання завдання «Визнач характер руху мелодії відповідно до характеру ліній» дітям було запропоновано після прослуховування музичних творів без оголошення назви (Ж. Колодуб «Лялька співає», В. Подвала «Дятел») визначити, які із зображень (хвиляста лінія, лінія-зигзаг та крапки) відповідають характеру мелодій. Правильною відповіддю вважалося вміння дітьми самостійно визначити зображення, які відповідають характеру запропонованих мелодій. Такі відповіді визначалися як високий рівень художньо-творчих умінь дошкільників, його показало 10,7 % опитуваних. Середній рівень визначався за умови правильного виконання завдання за допомогою вихователя (допоміжних запитань, обговорення). Таке виконання завдання показали 57,6 % опитаних. Низький рівень художньо-творчих умінь показали 31,7% дошкільників, які відмовилися виконувати завдання або припустили помилки у його виконанні.

Для виявлення здатності дітей до художньо-творчої діяльності було запропоновано завдання «Створи пейзаж» (метод здійснення аналогії у створенні художнього образу) відповідно до характеру прослуханого музичного твору (Е. Гріг «Весною»).

Високим рівнем виконання завдання визначалося створення образу весни (з дотриманням вимог у створенні пейзажу, використанні відповідної кольорової гами), що відповідав характеру і настроям музичного твору. Такий рівень показало 5,8% дітей. Вони самостійно після прослуховування музичного твору почали малювати. Одні з них намалювали дерево з яскравими квітами і листочками (дерево розміщувалося по центру, співрозмірно до величини аркуша паперу), інші – яскраву зелену галявину з квітами, а на небі – сонечком (аркуш паперу переважно було заповнено). Дехто з учнів заповнили аркуш паперу блакитно-зеленими або жовто-зеленими кольорами, пояснивши, що весною «природа оживає, все зеленіє і радіє сонечку», «дерева і земля стають зеленими» тощо. Використовуючи яскраві кольори (зелені, червоні, жовті, сині), діти у своїх малюнках втілили загальний радісний піднесений настрій, зуміли його передати через художні образи. Середній рівень визначався за умови виконання завдання за допомогою вихователя (після попереднього обговорення). Після прослуховування музичного твору діти за допомогою запитань вихователя визначили, який настрій передано музикою, які картини весняної природи вони уявили, слухаючи музику: дощової, сонячної, квітучої, холодної тощо? І тільки після обговорення діти малювали образи весни. Таке виконання завдання показали 55,8% дошкільників. Низький рівень художньо-творчих умінь показали 38,4% дітей, які після обговорення з вихователем намалювали окремі об'єкти: квіти, дерево, кущ тощо, розмістивши їх довільно на аркуші, або відмовилися виконувати запропоноване завдання і малювали будь-яке зображення.

Результати виконання діагностичних завдань за творчо-діяльним критерієм, представлені у таблиці 3.

Таблиця 3

Рівні розвитку художньо-творчих здібностей дітей за творчо-діяльним критерієм

Показники	Рівні		
	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Художньо-творча діяльність	54,3	42,0	3,7
Художньо-творча активність	63,2	32,7	4,1
Узагальнений показник	59,0	37,9	3,1

Узагальнені результати дослідження рівнів розвитку художньо-творчих здібностей дітей за результатами констатувального етапу експерименту представлені в таблиці 4.

Рівні розвитку художньо-творчих здібностей за результатами констатувального етапу експерименту

Критерії	Рівні		
	Низький %	Середній %	Високий %
Емоційно-аксіологічний	26,2	56,5	17,3
Когнітивно-асоціативний	47,2	47,9	4,9
Творчо-діяльнісний	59,0	37,9	3,1
Узагальнений показник	44,2	47,4	8,4

За результатами експериментальних даних на рисунку 1 представлена діаграма рівнів розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників.

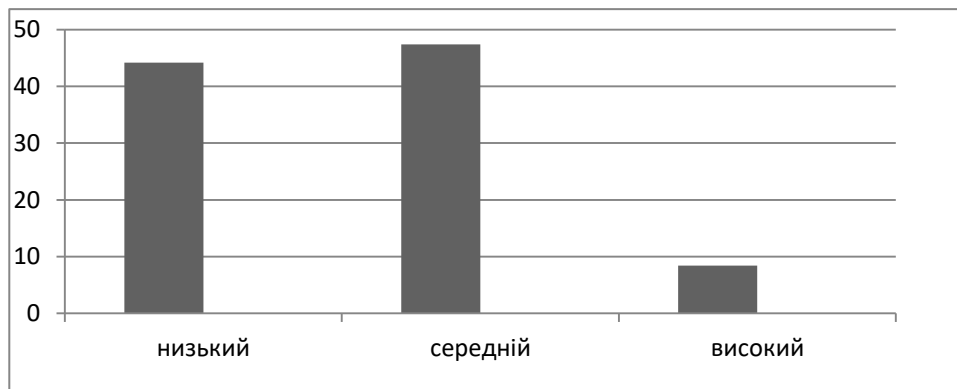

Рис.1. Діаграма рівнів розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників

Даний результат настановує на певні висновки:

- дітям не вистачає елементарних знань природи декоративно-ужиткового мистецтва, більшість керується інтуїцією;
- через відсутність системи роботи по ознайомленню з творами декоративно-ужиткового мистецтва та розкриттю їхньої художньо-образної мови, дітям важко давати естетичну оцінку творам мистецтва;
- освітній процес в ЗДО не достатньо спрямований на художньо-оцінний розвиток особистості дошкільника;
- досить низький рівень зацікавленості у спілкуванні з творами мистецтва.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розвиток художньо-творчих здібностей дошкільників займає важливе місце у всій системі освітнього процесу, адже це сприяє не лише розвитку художньо-естетичних якостей дитини, але й особистості в цілому: її сутнісних сил, духовних потреб, моральних ідеалів, особистих і суспільних уявлень світогляду. Аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що декоративно-ужиткове мистецтво є одним з засобів художньо-творчого розвитку дітей. Реалізуючи повноцінний розвиток художньо-творчих здібностей дитини засобами декоративно-ужиткового мистецтва, вихователь забезпечує в майбутньому становлення такої особистості, яка буде поєднувати в собі духовне багатство, справжні естетичні якості, моральну чистоту і високий інтелектуальний потенціал.

Дані констатувального експерименту дозволили зробити висновок, що існує реальна перспектива для підвищення рівнів розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Художньо-творчих розвиток дошкільників засобами декоративно-ужиткового мистецтва є найбільш ефективним при дотриманні

наступних педагогічних умов: спрямовування освітнього процесу на опанування дітьми художньо-естетичних цінностей декоративно-ужиткового мистецтва, актуалізація виховного потенціалу творів декоративно-ужиткового мистецтва у процесі художньо-творчої діяльності дитини, залучення дошкільників до різних видів художньо-творчої діяльності, забезпечення цілеспрямованого та систематичного впливу творів декоративно-ужиткового мистецтва на формування інтелектуального, емоційно-аксіологічного компонентів свідомості дитини.

Відповідно до зазначених педагогічних умов основна увага вихователя має бути спрямована на те, щоб навчати дитину бачити, називати, розуміти світ мистецтва, предметів і явищ навколишнього середовища і передавати уявні образи у процесі художньо-творчої діяльності; розвивати сенсорну культуру дитини в процесі ознайомлення з творами декоративно-ужиткового мистецтва; розвивати художньо-естетичні почуття; сприяти розвитку психічних процесів: сприймання, пам'яті, мислення, мовлення, уяви тощо; виховувати моральні якості і вольові риси характеру; ознайомлювати дітей з художніми матеріалами та їхніми властивостям; забезпечувати оволодіння різними художніми техніками; вчити створювати художній образ засобами декоративно-ужиткового мистецтва, вчити розуміти художньо-образну мову декоративно-ужиткового мистецтва та втілювати художній задум в процесі виготовлення власних виробів.

Дослідження підтверджує багатоаспектність означеної проблеми і передбачає подальший науково-педагогічний пошук, пов'язаний із взаємодією закладу дошкільної освіти та сім'ї у розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників засобами комплексного використання різних видів мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Закон України Про освіту (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.12.21)
- [2] Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") (1993). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п#Text> (дата звернення: 06.12.21)
- [3] Базовий компонент дошкільної освіти (2012). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovijkomponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini?print> (дата звернення: 06.12.21)
- [4] Starovoit L. (2016). Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbior artykułow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji». Warszawa. P. 84-87
- [5] Lazarenko N. I., Brovchak L. S., Starovoit L. V. (2019). The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Vol. IV. P. 422-439. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/3999>

DEVELOPMENT OF ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES OF SENIOR PRESCHOOL AGE CHILDREN BY MEANS OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS

Starovoit Lesia Vasylivna

Ph.D. in Pedagogy, Associate professor,
Head of the Department of artistic disciplines, preschool and elementary education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-5888-1651
starovojt.vin@gmail.com

Likhitska Larysa Mykolaivna

Ph.D. in Pedagogy, Associate professor
of the Department of artistic disciplines, preschool and elementary education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0883-7628
larisasporish@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the topical and socially significant problem of artistic and creative abilities development of senior preschool age children by means of decorative and applied arts. Preschool age as the initial stage of a child's socialization needs special attention. With the admission of a child to a preschool institution becomes possible purposeful pedagogical influence on his personality. The use of works of decorative and applied arts in the educational process is a significant contribution to the formation of artistic and aesthetic worldview of preschool children. One of the effective ways of children's artistic and creative abilities developing is subject-transforming activities. After all, it helps to the formation of the child's personal position, the desire of self-expression, the development of creative abilities, the formation of skills to understand the artistic image and so on.

The article reveals the theoretical and methodological foundations of the study of the preschool children artistic and creative abilities development problem; is carried out the definitive analysis of the personal artistic and creative development; are outlined psychological and pedagogical features of the use of decorative and applied artworks in working with preschoolers; is determined the current state of use of decorative and applied arts in the development of artistic and creative abilities of older preschool children; there are separated the criteria and indicators of artistic and creative abilities development: emotional-axiological criterion (interest in decorative-applied art, emotional-axiological attitude to folk art); cognitive-associative criterion (formation of artistic and figurative knowledge and ideas, artistic and creative erudition, ability to artistic association); creative activity criterion (artistic and creative skills, creative activity in various types of decorative and applied arts); is presented the pedagogical conditions for the artistic and creative abilities development of older preschool children by means of decorative and applied arts are specified, the dynamics of artistic and creative abilities development of older preschool children in the process of acquaintance with works of decorative and applied arts.

Keywords: development; artistic and creative abilities; preschool age; decorative and applied arts.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Zakon Ukrainy Pro osvitu (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (access date: 06.12.21). (in Ukrainian).
- [2] Derzhavna natsional'na prohrama "Osvita" ("Ukrayina XXI stolittya") (1993). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п#Text> (access date: 06.12.21). (in Ukrainian).
- [3] Bazovyy komponent doshkil'noyi osvity (2012). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovijkomponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini?=&print> (access date: 06.12.21). (in Ukrainian).
- [4] Starovoit L. (2016). Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbior artykułow naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji». Warszawa. P. 84-87. (in Ukrainian).
- [5] Lazarenko N. I., Brovchak L. S., Starovoit L. V. (2019). The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Vol. IV. P. 422–439. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/3999>. (in Ukrainian).

УДК 378.016:373.2/.3.091.2(4)

DOI: 10.31652/2412-1142-2022-64-161-173

Присяжнюк Лариса Андріївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0002-7570-0197
larysa.prysiazhniuk@vspu.edu.ua

Колеснік Катерина Анатоліївна

доктор філософії, асистент кафедри дошкільної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0001-8928-4377
kateryna.kolesnik@vspu.edu.ua

Карук Інна Василівна

асистент кафедри дошкільної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0001-9626-9589
inna.karuk@vspu.edu.ua

Король Альона Валеріївна

асистент кафедри дошкільної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0003-0392-4113
alona.korol@vspu.edu.ua

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СЕРЕДОВИЩНОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Анотація. У статті актуалізовано проблему підготовки майбутніх педагогів до реалізації середовищного підходу в дошкільній і початковій освіті на основі європейського досвіду. Авторами уточнено зміст понять «освітнє середовище», «середовищний підхід», визначено роль педагога у проектуванні освітнього середовища закладів дошкільної і початкової освіти. Здійснено аналіз сучасних підходів до формування освітнього середовища в закладах освіти та його структурування, представлених у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Спроектовано систему підготовки майбутніх вихователів і вчителів початкової школи до реалізації середовищного підходу: визначено цілі, зміст освітньої діяльності у закладі вищої освіти співвідносно до окресленого напрямку, представлено доцільний дидактичний інструментарій. Висвітлено результати проведеного дослідження щодо обізнаності здобувачів вищої освіти з теоретичними і практичними аспектами створення освітнього середовища в дитячому садку і початковій школі, сфокусовано увагу на проблемах підготовки майбутніх фахівців до означеної діяльності. Презентовано досвід Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського щодо формування готовності майбутнього педагога до реалізації середовищного підходу в закладах дошкільної і початкової освіти в контексті впровадження досвіду європейських країн на прикладі освітньої програми підготовки бакалаврів «Дошкільна освіта. Початкова освіта». Приділена увага змістовим аспектам означеної підготовки, що реалізується через змістове наповнення освітніх компонентів (обов'язкових і вибіркового навчальних дисциплін). Автори звертають увагу на умови, що сприяють досягненню поставлених цілей та реалізації змісту. До них віднесено і належне матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу. Представлено роботу Лабораторії дитячої гри та іграшки, а також дитячого Центру «LOGOCLUB», спрямовану на підготовку майбутніх фахівців до реалізації середовищного підходу в дошкільній і початковій освіті на основі європейського досвіду.

Ключова слова: освітнє середовище; середовищний підхід; заклади дошкільної і початкової освіти; європейський досвід; підготовка педагога.